

УКРАЇНСЬКИЙ ІНСТИТУТ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ

вул. Липська, 16, м. Київ, 01021, тел. (044) 253-15-63, факс (044) 254-05-85,
e-mail: uinp@memory.gov.ua, <https://uinp.gov.ua>, код ЄДРПОУ 39389301

№ _____
На № _____ від _____

Ініціативна група з переіменування міста Ватутіно

tamara.harastovych@gmail.com

Український інститут національної пам'яті розглянув лист Ініціативної групи з переіменування міста Ватутіно від 30.05.2022 та повідомляє.

Топографічні назви на честь російських та радянських діячів широко використовувалися тоталітарним комуністичним режимом з метою пропаганди своєї ідеології, підміни історичних сенсів, насадження у суспільній свідомості ідеї виключної ролі російської (радянської) культури та непереможності «російської зброї».

Продовження ведення імперської політики сучасною росією дало себе знати анексією Криму, початком воєнних дій на сході України у 2014 році та вилилося у повномасштабне вторгнення 24 лютого 2022 року.

Перебіг подій показує, що видалення «імперських маркерів» з публічного простору прямо пов'язане з безпекою України.

До таких «маркерів» відноситься і Ватутін Микола Федорович (1901-1944) - особа, яка причетна до встановлення радянської влади на території України (навчався у Полтавській піхотній школі, в складі якої брав участь у бойових діях на Луганщині; з 1920 р. – в Червоній армії).

Водночас його діяльність пов'язана з опором та вигнанням нацистських окупантів з України (під керівництвом Ватутіна М.Ф. війська Воронезького (з жовтня 1943 р. – 1-го Українського) фронту брали участь у битві за Дніпро, вигнанні нацистів з Києва та подальших операціях з вигнання німецьких окупантів із Правобережної України) та відповідно до пп. «є» п. 4 частини першої ст. 1 Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» за формальними ознаками не підпадає під встановлені законодавством обмеження.

ДОКУМЕНТ СЕД АСКОД

Сертифікат [2B6C7DF9A3891DA104000000776F8B00A9889902](#)

Підписувач ЯРМИСТИЙ МАКСИМ МИКОЛАЙОВИЧ

Дійсний з [26.10.2021 16:33:45](#) по [26.10.2022 23:59:59](#)

УКРАЇНСЬКИЙ ІНСТИТУТ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ

№ 785/2.1-04-22 від 01.07.2022

Разом з тим Ватутінська міська рада може ініціювати перейменування м. Ватутіне у загальному порядку відповідно до чинного законодавства. Порядок зміни назви населеного пункту врегульовано Конституцією України та Законами України "Про місцеве самоврядування в Україні", "Про географічні назви" та Положенням про порядок вирішення питань адміністративно-територіального устрою Української РСР, затвердженим Указом Президії Верховної Ради УРСР від 12 березня 1981 року, яке діє в частині, що не суперечить Конституції та законам України, та іншими нормативно-правовими актами.

Згідно з пунктом 29 частини першої статті 85 Конституції України вирішення питання щодо утворення і ліквідації районів, встановлення і зміни меж районів і міст, віднесення населених пунктів до категорії міст, найменування та перейменування населених пунктів і районів належить до повноважень Верховної Ради України.

Підстави перейменування населених пунктів визначаються частиною одинадцятою статті 5 Закону України «Про географічні назви», відповідно до якої «перейменування географічних об'єктів здійснюється у випадку: повторення назв однорідних географічних об'єктів у межах однієї адміністративно-територіальної одиниці; необхідності повернення окремим географічним об'єктам їхніх історичних назв; істотної зміни функції або призначення географічного об'єкта; необхідність приведення назви географічного об'єкта у відповідність із вимогами Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки».

Згідно зі ст. 8 вказаного Закону, пропозиції про перейменування можуть вносити органи влади, підприємства, установи, організації та громадяни України. Цією ж статтею визначено порядок перейменування географічного об'єкта.

В.о. Голови

Максим ЯРМИСТИЙ

Юрій Приходнюк (044) 290 25 89

ДОКУМЕНТ СЕД АСКОД

Сертифікат 2B6C7DF9A3891DA104000000776F8B00A9889902

Підписувач ЯРМИСТИЙ МАКСИМ МИКОЛАЙОВИЧ

Дійсний з 26.10.2021 16:33:45 по 26.10.2022 23:59:59

УКРАЇНСЬКИЙ ІНСТИТУТ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ

№ 785/2.1-04-22 від 01.07.2022

Шановні члени Ініціативної групи!

На Ваш лист щодо перейменування міста Ватутіне, названого на честь радянського воєначальника Миколи Ватутіна, повідомляємо, що в умовах російсько-української війни належить позбутися символічних знаків радянського минулого, зафіксованих у топоніміці України. Це відповідає сучасній історичній політиці керівництва України, громадянського суспільства, ЗСУ, які ціною великих жертв відстоюють незалежність і територіальну цілісність нашої держави.

Росіянин М. Ватутіна, навіть незважаючи на причетність до вигнання гітлерівських військ з Вашого регіону, не має, окрім цього, жодного відношення до нього. Він є типовим представником радянського режиму в Україні, яких центральна комуністична влада намагалася увічнити в топонімічних назвах союзних республік. Тим самим формувалася нав'язана Кремлем радянсько-російська колективна/офіційна модель історичної пам'яті, що мало консолідувати національну периферію довкола російського союзного центру, а також сформувати підґрунтя для політики русифікації України.

Історично справедливим було б перейменувати Ваше місто, спираючись на власну, українську історію краю. Адже назва міста не надто в'яжеться з постаттю Ватутіна, який був убитий українськими повстанцями в 1944 році, а місто офіційно засноване в 1947 році. Тобто, коли війська РСЧА під командуванням Ватутіна перебували на території Черкащини, міста ще не було. Історія Черкащина багата на видатних історичних персонажів, діячів науки, культури та спорту, борців за незалежність України, учасників АТО та героїв

російсько-української війни 2014-2022 рр., які заслуговують на увічнення в топоніміці Вашого краю.

Історична довідка про Миколу Федоровича Ватутіна.

Ватутін Микола Федорович — радянський воєначальник, генерал армії (1943 р.), Герой Радянського Союзу (1965 р., посмертно). Один з 4-х командувачів фронтів, які загинули у роки Другої світової війни. Член Ревізійної комісії ЦК КП(б) України в 1940—1944 р. Член РКП(б)-ВКП(б).

Народився 1901 року в селі Чепухіно Валуйського повіту, тепер с. Ватутіне, у сім'ї російського селянина-середняка. З ранніх років вирізнявся жагою знань, наполегливістю, у сільській школі вважався одним з кращих учнів. Із відзнакою закінчивши Валуйське двокласне земське училище, успішно витримав конкурсні іспити в комерційне училище у слободі Уразово. Проте, після третього класу навчання довелося перервати, оскільки перестали виплачувати стипендію. Після повернення до села працював у волосному правлінні.

На початку 1920 року вступив добровольцем до лав Червоної армії. У вересні 1920 року брав участь у боротьбі Червоної армії проти повстанської армії України Нестора Махна поблизу українських міст Луганська і Старобільська. В 1920-21 роках як курсант полтавської піхотної школи був учасником боїв радянської армії проти загонів українських повстанців на Полтавщині, зокрема брав активну участь у війні проти армії УНР та повстанців Холодного Яру.

Закінчив Київську вищу об'єднану військову школу (1924 р.), Військову академію ім. Фрунзе (1929 р.). Після завершення навчання у Академії імені Фрунзе Ватутін спрямовується до штабу 7-й стрілецької дивізії в Чернігові, а з 1931 року стає начальником штабу гірсько-стрілецької дивізії, яка розташовувалася в місті Орджонікідзе. Після дворічної служби начальником штабу він знову направлений до Академії ім. М. В. Фрунзе на оперативний факультет. Потім навчався в Академії Генштабу РСЧА, яку закінчив 1937 року.

У 1938 році полковник Ватутін призначається начальником штабу Київського особливого військового округу.

Під час Другої світової війни, а саме радянсько-німецької збройної агресії проти Польщі, призначений начальником штабу Українського фронту (від 17 до 28 вересня 1939 р.), а в липні 1940 року вже в званні генерал-майора, -- начальником Оперативного управління й заступником начальника Генерального штабу Червоної армії. Пізніше він став першим заступником начальника Генерального штабу РСЧА.

У лютому 1941 року генерал-лейтенанта Ватутіна нагороджено орденом Леніна.

Від 30 червня 1941 — начальник штабу Північно-Західного фронту. Брав активну участь в обороні Новгороду, очоливши оперативну групу військ, що діяла там. Під його керівництвом здійснювалися контрудари проти німецького корпусу генерала Манштейна, в результаті яких німецькі війська зазнали втрат на підступах до Ленінграда. За організацію опору в районі Новгороду і Калініна генерал-лейтенанта Ватутіна нагороджено орденом Червоного Прапора.

У травні — липні 1942 року — заступник начальника Генштабу і представник Ставки ВГК на Брянському фронті. Від 14 липня до жовтня 1942 року командував Воронежським фронтом.

Під час Сталінградської битви М. Ватутін командував Південно-Західним фронтом. Його війська у взаємодії з військами Сталінградського і Донського фронтів брали участь в оточенні 330-тисячного угруповання противника під Сталінградом.

28 січня 1943 року М. Ф. Ватутіна нагороджено орденом Суворова I-го ступеня, а згодом присвоєно звання генерала армії.

22 березня 1943 року Ватутін знов призначений командувачем Воронежського фронту. Влітку 1943 роки у період оборонної битви на Курській дузі війська фронту відбили потужні удари противника, під час контрнаступу успішно прорвали глибоко ешелоновану оборону Вермахту.

Під керівництвом Ватутіна війська Воронежського (з жовтня 1943 року — 1-го Українського) фронту брали участь у битві за Дніпро, Київській

наступальній операції (жовтень-листопад 1943 року), а також у наступних операціях з вигнання німецьких військ та їх союзників із Правобережної України. У взаємодії з 2-м Українським фронтом на чолі з Конєвим війська 1-го Українського фронту в січні — лютому 1944 року брали участь у Корсунь-Шевченківській операції. Ця операція увійшла в історію як приклад досягнення оперативного успіху ціною великих втрат своїх солдатів і техніки. За повної переваги над противником у повітрі (у німців не вистачало авіації), переважання в танках учетверо (понад 800 радянських проти близько 200 німецьких), колосальної переваги в артилерії і живій силі (вчетверо) втрати німців становили 30 тисяч (зокрема, 19 тис. загиблих) і майже вся техніка, радянські війська втратили понад 600 танків, 80 тисяч особового складу. (24 тис. загиблих). Більше того, великій групі німців (у серед них 11 тис. поранених) на чолі з командувачем, генералом Штеммерманном (загинув під час прориву в ніч з 17 на 18 лютого), вдалося вирватися з оточення і взяти участь у боях проти радянських військ. Невдачі з ліквідацією оточеного угруповання були приписані недбалості нижчих чинів Червоної армії.

29 лютого 1944 року Ватутін виконував огляд частин фронту, того самого дня відбулась зустріч із командувачем 13 армії генералом М. П. Пуховим та його штабом у Рівному. Згідно зі свідченнями генерала К. Крайнюкова, члена військової ради фронту, який був із Ватутіним у цю мить, колона у складі чотирьох машин та десятих осіб охорони виїхала з Рівного надвечір у напрямку Славути, де розташовувався штаб 60-ї армії. Приблизно на півдорозі Ватутін запропонував скоротити відстань, рушивши путівцем замість довгої дороги через Новоград-Волинський. Колона потрапила під обстріл засідки воїнів УПА під командуванням майора УПА «Енея» біля села Милятин Острозького району Рівненської області, де Ватутін зазнав важкого поранення в ліве стегно. Його перевезли до найближчого великого шпиталю в Рівному, де виконали першу операцію, а потім переправили до Києва, де він перебував під постійним наглядом головного хірурга РСЧА академіка М. Н. Бурденка та його заступника генерал-майора медичної служби В. М. Шамова.

Згодом стан Ватутіна почав погіршуватися внаслідок сепсису. 15 квітня 1944 р. він помер у київському військовому шпиталі № 3582, розташованому на території київської школи 138.

Заступник директора Інституту історії України
НАН України
член-кореспондент НАН України

Геннадій БОРЯК

Відповідь підготували: кандидат історичних наук, ст. наук. співробітник В.Гіндєв,
зав. відділу історії України періоду Другої світової війни Інституту історії України
НАН України, доктор історичних наук, професор О.Лисенко.

